

LISTEK.

Zadnje dunajsko pismo! Ta naslov kakor tudi resignirani ton današnjega dunajskega pisma gotovo preseneti naše čitatelje-častilce blagega pesnika in pisatelja. Toda ako pomislimo, da je Stritar sedaj zopet, a ne prvič, žel pikre žalitve za najblagohotnejše pisateljjevanje, tedaj ne moremo drugače, nego da uvažimo njegov ukrep. Zahvaljajoč ga iskreno za sodelovanje, katero nam je prineslo cel niz krasnih dunajskih pisem, ga prosimo na tem mestu s pristrčnim obžalovanjem, naj nam oprost, da smo bili, dasi nehote in bona fide, mi posredni vzrok novega žaljenja. A zajedno želimo in se trdno nadujemo, da tem krepkeje zastavi pero na drugem polju, na katerem je šele pred kratkim začel zopet delovati, kakor je videti, s tolikim notranjim zadovoljstvom in s tolikim — priznanjem!

Zgodovina slovenskega slovstva. II. del. Spisal prof. dr. Karol Glaser. V Ljubljani, 1895. 8°, II., 276.

Prof. Glaser nam je opisal v II. delu svoje »Zgodovine slovenskega slovstva« dobo od francoske revolucije do l. 1848.

S posebnim zadovoljstvom moramo konstatovati, da je pisatelj uvaževal nasvet v Oblakovi oceni I. dela (Zvon 1895, št. 4. in 5.), in da je obširnim naslovom knjig, odlomkom iz predgovorov in vzgledom iz raznih spisov odkazal poseben prostor v »Prilogi I. in II.« Na ta način je postala knjiga mnogo preglednejša, kar smo zelo pogrešali v I. delu. Obžalujemo pa, da se g. pisatelj ni bolj ravnal i po drugem nasvetu, da bi nam bil podal več slovstvene zgodovine in manj bibliografije — in biografije. Zbral je ogromno gradivo, nam podal marsikaj novega — toda predelal cele tvarine ni; ostal je nekako na površju, ne da bi se bil uglobil v snov, ne da bi bil prodril v notranjost in nam podal sliko notranjega, duševnega življenja. Kar je pisal dr. Oblak v zadnjem zvezku Jagičevega »Archiva« o prvem delu Glaserjeve zgodovine, to velja takisto in morda še bolj tudi za II. del. Oblak namreč je pisal (na mestu rečenem), da se slovenski literati še niso povzpeli do tega, da bi s kritično analizo pisateljev dobivali njih duševni ekstrakt, da bi njih dela proučevali po njih notranji vrednosti, po idejah in tendencah, ki so v njih, po njih izvornosti in njih odvisnosti od istodobne duševne struje in omike, da bi dovoljno pojasnili učinek, katerega je delo povzročilo, in njega vpliv na sodobnike in na poznejšo generacijo. Vse to se tudi v drugem delu Glaserjeve slovstvene zgodovine ni zgodilo tako, kakor smo želeli.

Umevno je, da se preporod slovenskega slovstva konec minolega stoletja ni izvršil sam iz sebe, temveč da so na slovensko književnost vplivale literature drugih narodov ter zgodovinski in politični dogodki.

Zato nam je podal pisatelj pred Vodnikovim in Prešernovim »krogom«, v katera deli celo dobo, »zgodovinski in kulturni pregled« — a vse to je mnogo preobširno. Občne zgodovine bi zadostovalo vsaj tretjino tega, kar je je v knjigi. Našteva nam g. pisatelj take stvari, ki niso v nobeni zvezi s slov. slovstvom, kakor n. pr. zgodovino raznih nemških držav, Anglije itd. Po nekod opisuje zgodovinske dogodke tako podrobno, kakor bi hotel pisati občno zgodovino. Kaj nas n. pr. briga v slov. slovstvu, koliko mož in

topov je poslal car Nikolaj pod poveljstvom Dibiča nad upornike! (str. 113.). Mnogo bolj bi nam bil ustregel, ko bi nam bil pojasnil vpliv poljskoruske vojne na literaturo, nadalje, kako važna je bila za nas emigracija Poljakov (Koritka), ki so potem živeli tudi po slovenskih pokrajinah in bolj ali manj vplivali na naše slovstvenike.

Tako obširen zemljepisni pregled, kakor ga ima prof. Glaser, je povsem nepotreben; skrčil bi ga bil lahko v en odstavek. Svetovne zgodovine pa naj bi bil podal le toliko, kolikor je je v neposredni zvezi, in kolikor se zrcali njen vpliv v kulturi in literaturi, n. pr. jožefinski prosvetljeni absolutizem in demokratični duh francoske revolucije. Ker je g. pisatelj omenil, da je absolutizem skrbel za občno narodno vzgojo, naj bi bil tudi naglašal, da je baš to vzbujalo tudi v Slovencih željo, da bi se ozirali tudi na njih jezik v šoli in uradu (to željo so potem demokratični Francozi deloma izpolnili, ko so uvedli slovenščino v ljudske in srednje šole). Pri „kulturnem pregledu“ je preveč pododdelkov.

Narisati in predočiti „vpliv nemškega in češkega slovstva“, se prof. Glaserju ni posrečilo. Podal nam je pač dotični odstavek iz nemškega in češkega slovstva, narisal biografijo dotičnih pisateljev — vpliva cele duše vne struje nam pa ni pojasnil. G. pisatelj nam ni nikjer natančno naslikal idej, katere so n. pr. vodile romantike, in zato tudi ni dovolj pojasnjen tuji vpliv. Klopstock in Winkelmann nista nikakršne važnosti za slov. slovstvo, pač pa Herder, ki je duševni oče nemških romantikov. Zlasti pri Vodniku bi nam bil lahko naslikal ideje tistega časa; posamezni nemški pisatelji itak niso vplivali na naše, temveč le celi duh romantike; to se razvidi iz tega, da so tudi Slovenci začeli nabirati narodne pesmi. Tako je Linhart tri leta po Herderjevih „nar. pesmih“ priobčil v svojih „Blumen aus Krain“ prosto predelano narodno balado „Lambergar in Pegam“. Tudi ne rabimo v zgodovini slov. slovstva biografij čeških pisateljev; mnogo bolj bi nas zanimalo, kako je vplival n. pr. Kollar na naše slovstvo, in kake zasluge ima za nje! Jungman za nas nima velikega pomena, pač pa Čelakovský. Pri ilirizmu bi pričakovali, da nam pojasni njega pričetek in nam razloži, kako se je to gibanje razvijalo in na podlagi katerih idej — namesto Gajevega životopisa! Ilirizem se je pač izcimil iz opozicije proti Madjarom in njih raznarodujočim namenom, naslanjajoč se na ideje nemških romantikov — tako da se je v njem združilo več struj.

Če skupimo te splošne opazke, moramo izreči o drugem delu isto sodbo, ki se je izrekla o prvem, da je preveč suhoparnih biografij in občne zgodovine, premalo pa literarne zgodovine, razvitka in pojašnjevanja vodilnih slovstvenih idej in notranjih vzrokov.

V vse podrobnosti se ne spuščamo in mislimo, da ni treba kontrolovati raznih neštevilnih dat, zanašajoč se na priznano marljivost in vestnost pisateljevo, s katero je črpil iz raznih virov in nabiral ogromno ter daleč raztreseno gradivo. Za to delo mu bodi izrečena iskrena hvala!

Izrečem naj le še nekaj opazk.

Čeha Duricha je prof. Glaser prekrstil v Duriča. Stavek: „Slovincem sta rabili v pismu glagolica in cirilica do 16. stoletja, v nekaterih krajih po Istri glagolica še pozneje“ (str. 43.) — je g. pisatelju gotovo „ušel“; prof. Glaser se bo gotovo sam čudil, kako se mu je vrnila ta zmota v

knjigo. Toda pri toli obširnem delu se lahko kaj tacega pripeti. Vodnik je izdal svoj »Keršanski Navuk« 1812. l., ne 1811., kakor ima tudi Wiesthaler; »Pismenost« pa je najprej napisal v nemškem jeziku 1807, ne 1808. l. (Pismenost VIII). — Pri Kopitarjevem »Glagolita Clozianus« naj bi se izrečno povedalo, da so v njem natisnjeni tudi »brižinski spomeniki«! — Dunajski shod za dogovor o abecedi se prevečkrat skoro doslovno ponavlja. — Kopitarjeva slovnica bi zaslužila malo več ozira, nego ji ga je privoščil prof. Glaser. Zlasti važni so Kopitarjevi nazori o slovnici, češ, da gramatik samo registruj in razlagaj jezikovne pojave; ti nazori ustrezajo tudi nazorom tedaj vladajoče romantike. Vobče se pisatelj pri Kopitarju prevečkrat sklicuje na »Spomenico« in »Briefwechsel« ter nam zato le kratko in bolj površno poroča o njem, in to Glaserjevemu delu ni v prid.

Med Čopove zasluge moramo šteti tudi to, da je naše pisatelje opozarjal na španske in italijanske pesnike in jih seznanjal z dotično literaturo; tudi to je bilo povsem v smislu nemškega slovstva, ki se je tudi tjakaj zatekalo. — Kakor pri Čopu naj bi se tudi pri Prešernu na koncu združile njegove zasluge za jezik in pesniške oblike. Saj je vendar Prešeren, če ne vseh, vendar večino tujih pesniških oblik uvedel v naše slovstvo. Če se omenja akrostihon sonetnega venca, bi se bil omenil lahko tudi drugi akrostihon »Matevžu Langusu« v sonetu »Mars'kteri romar gre v Rim, v Kompostelje«. Pisatelj nam navaja vsebino posameznih pesmi; temu sicer ne ugovarjamo, toda menimo, da bi bil moral malo bolj obširno govoriti o neki važnejši točki, o vplivu Petrarke in Byrona. Pri Prešernovih puščicah naj bi se bilo povsod povedalo, komu je katera namenjena, ker se iz njih šele ostro spozna medsebojno stališče tedanjih pisateljev. Sploh je Prešeren obdelan prepovršno in premalo znanstveno. Ker se je prof. Glaser premalo oziral na tendenco pisateljev ter podajal sicer vsebino pesmi in spisov, pa jih ni rezumiral, zato je pristavil le pri nekaterih pisateljih svojo sodbo o njih delovanju, in še ta je kratka.

O II. delu Glaserjeve zgodovine lahko izrečemo sodbo z njegovimi besedami: »Slovstvena zgodovina pravzaprav ni njegovo delo, ker ne razjasnjuje vpliva enega pisatelja na drugega in vpliva, ki ga ima zgodovinski razvitek in slovstvo drugih narodov na slovenske pisatelje (str. 143).«

Vendar moramo biti prof. Glaserju hvaležni za njegov velikanski trud, katerega je imel pri nabiranju, sestavljanju in spisovanju celega dela! Njegova knjiga bo dober pripomoček novejšim literatom pri njih študijah in bo ob enem dragocen in trden temelj poznejši »Zgodovini slovenskega slovstva«.

Fr. Vidic.

Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. Izdaje »Slovenska Matica«. II. zvezek. Uredil Fr. Levec. Vsebina: Gorski potoki, povest Ivana Gorca. Planinska idila. Spisala Pavlina Pajkova. Matija Valjavec, spisal Fr. Levec (z Valjavčevo podobo). 210 str.

Kritike namen je objektivno presojevanje predmeta, nikdar pa ne pobijanje. Zlasti slovenska kritika bodi taka, da ne zamori še tisto malo literarnih ali umetniških pojavov ter ne vzame dobre volje še onim redkim rodoljubnim delavcem na polju narodne prosvete! Nikdar in z ničimer zadovoljnih zabavljačev in zlobnih, a osebno lenih, često celo nevednih in